

Anta Trumpa
Latvijas Universitātes
Latviešu valodas institūts

Vārds *baudīt* senajos tekstos: semantiskā sazarotība

Vārds *baudīt* mūsdienu latviešu valodā

- *Baudīt*:
- 1) ‘ar prieku, baudu izjust (ko); ar patiku nodoties (kam)’, piemēram, *baudīt dzīvi, mūziku, dabas skaistumu, klusumu*;
- 2) ‘ēst, dzert’, piemēram, *baudīt brokastis, pirmās zemenes, vīnu, Viesi baudīja svētku mielastu* (MLVV).

‘Mēgināt, izmēgināt, pārbaudīt’

- *Nenekade by ta patte dabbe / aran passche speeke atstawete / Vnde yeb tas dassche karth gir bouditcz / Tomert the greeke bes mehre czeles / Beth wilteneku darbu tas warren nolade (Ps1615, 171₁₁)*
- *Wo wol ydt vaken vor=/ föket (Vanags 2000, 263)*
- *Es baudifchu, Ich wills versuchen. Baudi tikai to darriht, versuch es nur, etc. Fuer1650_70_1ms, 43₅.*

‘Mēgināt, izmēgināt, pārbaudīt’

- *izbaudīt* ‘pārbaudīt’
- *Isbaudiht, ausprüfen...* Fuer1650_70_1ms, 43₈
- *izbaudīties* ‘pārbaudīt (vienam otru)’
- *ka tà wiņsch Padohmu dohd/ kà tas wiņņam pafcham par labbu warretu notikt/ in leek tewi tikkai isbauditees.* VLH1685_Syr, 55A₁₆,
- *sabaudīties* ‘pārbaudīt (kādu)’
- *Isbauditees, Sabauditees, sich mit einander berichten, versuchen.* Fuer1650_70_1ms, 43₁₃

‘Mēgināt, izmēgināt, pārbaudīt’

- *pabaudīt* ‘pārbaudīt’
- *UN tas notikkahs pehz fchahm Leetahm/ pabaudija Deews Ahbrāāmu/ un fazzija us to: Ahbrāāms!*
VD1689_94, 1Moz, 22:1.
- *Pēc tam Dievs pārbaudīja Ābrahāmu un viņam teica: „Ābrahām!”* (Bībele 2012, 38),
- *pārbaudīt*
- *Es ne šakku to pawehledams/ bet es pahrbaudu zitto Tikkuma dehļ arridšan juhšo Mihleštibu/ arrig ta ihštēna eššoti.*
JT1685, 2Kor, 8:8

‘Mēģināt, izmēģināt, pārbaudīt’

- *baudītājs* ‘pārbaudītājs’
- *Bauditais Ein Prüffer, alß, wein prüfer.*
Fuer1650_70_1ms, 43₃.
- *Kristus irr muhsu assaru bauditais Kristus{Kr[ist]us}*
ist unser Trähnen Trockner Fuer1650_70_1ms, 239₁₁.

‘Uzdrošināties, iedrošināties’

- *wagen/ baudiet.* (Manc1638_L, 199B₁₀),
vnterwinden/ vnterstehen/ baudiet. (Manc1638_L, 211A₈)
- *Bauditees, sich waagen.* Fuer1650_70_1ms, 43₉
- *Eima bauditees. Kom ein gängelein wagen.* Fuer1650_70_2ms, 59₂₃.
- *nebaudīties* ‘neuzdrošināties’
- *Ne baudees ar manni lihdsohs, Ey" lieber, wags nicht mit mir.* Fuer1650_70_1ms, 43₉.
- ‘pārbaudīt’ → ‘pārbaudīt savus spēkus’ → ‘uzdrošināties, iedrošināties’

‘Saprast, noprast’

- *In par to luhdsu es ka juhfa Mihlestiba jo deenas jo wairak pee=aug / eekfch atsihfchanas in wiffadas Saprastchanas: ka juhs baudiht (noprast) wareet / kas labbaks irr / ka juhs tihri (bes Peedausifchanas / bes Apgrehzibas.) ne=peedausigi (ne=apgrehzigi) effeet.. VLH1685, 83₂₃*
- *Un ne turrajtees fchai Pafaulei lihdsus/ bet tohpeet pahrwehrsti zaur Atjaunafchanu juhfu Prahta/ ka juhs baudiht warrat/ kas irr tas labbs/ un tas patihkams un pilnigs Deewa Prahts. JT1685, Rm, 12:2.*
- *..lai jūs varētu izprast, kas ir Dieva griba.. (Bībele 2012, 2451).*

‘Ēst, dzert; nogaršot’

- *..doeuwe tham Eticke / ar Myrrhen exkan Wyne
sczeerth / ar Sulckte Szamaißite. Vnde kad thas to
boudy / nhe gribbey thas sczerdth..* EvEp1587, 94₉.
- *Manna Sirds irr fafista/ in fakaltufi/ kà Sahle/ ta es
arri aismirstu mannas Maises baudiht.* LGL1685_K1,
271₄₄.

‘Ēst, dzert; nogaršot’

- ***iebaudīt*** ‘nogaršot, nobaudīt’
- *Eebaudiht, apbaudiht, prüfen, im schmack gerahten.*
Fuer1650_70_1ms, 43₇
- ***pabaudīt*** ‘nogaršot, ēst’: *Tad pamahzu es juhs/ ka juhs Barribu pabaudat/ jo tas peederrahts pee juhfo pafcho Labbumu..* JT1685, Apd, 27:34.
- *Tādēļ es aicinu jūs ieēst.* Bībele 2012, 2430.
- ***baudīties*** ‘ēst, dzert’
- *Tawu Affintiņ in Meefu/ Baudohs ne us niknu Teefu: Eijoht man pee Deewa Galda..* LGL1685_K1, 117₁₀.
- ‘pārbaudīt, pamēģināt’ → ‘pagaršot (ēdienu vai dzērienu)’ → ‘ēst; dzert’.

‘Piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’

- *KVnxs Jesu Christe / es luedse teuw / pi teuw
peskredams / cour touwe ruckte ceschen / kattre tu no
mannes pueffes boudis es. CC1585, 56₁₂*
- *Jo irr taggadie tu / O Zillwähx / tawa Kungha JEsu
Mielästibu redsi und baudi. Sawahß Rohkahß gir
Wings töw ee=siemojis / ka Wings töw nhe
Atza=Mirrckly aismirrft. Manc1654_LP1, 536₂₈.*
- *Tu esse mums tho pattese fyme deuwis / Py kattre mhes
touwe ßeelestibe allasin baudam. Ps1615, 190₁₈*
- *Dar by wy dine gunst und güde sme=/cken. (Vanags
2000, 120)*

‘Piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’

- *Ja juhs zittadi effat baudijufchi/ ka tas Kungs laipnigs irr. JT1685, 1P, 2:3*
- *So jr anders geschmackt habt / das der HERr freundlich ist . (Luth545).*
- *ει εγευσασθε οτι χρηστος ο κυριος (GB)*
- *ja vien jūs esat baudījuši, cik tas kungs labs ir. (Bībele 2012, 2584).*
- *Vnd kallpojam Gharrà tah / Ka mehß fcheit warram baudiet / Tawu Šalldumu Širrdy /Vnd twiextam allasch pehtz töw / Amen / Kungs JESV CHRJSTE / AMEN. Manc1654_LP1, 366₂₄*

Nobeigums

- Vārda *baudīt* senākā nozīme visticamāk, ir ‘pārbaudīt, mēģināt’. No tās atvasinātas vairākas nozīmes: ‘uzdrošināties, iedrošināties’, ‘saprast, izprast’ (šīs nozīmes mūsdienās vairs netiek lietotas) un vēl līdz mūsdienām lietotā nozīme ‘pagaršot, ēst, dzert’. No tās savukārt atvasināta pārnestā nozīme ‘piedzīvot pieredzēt, dabūt’.

- Tas ka tieši šī semantiskās attīstības ziņā visjaunākā nozīme senajos tekstos ir fiksēta pati pirmā, drīzāk skaidrojams ar to, ka visas šīs nozīmes vārdam jau bija izveidojušās vēl pirms pirmajiem latviešu tekstiem, bet nozīme ‘piedzīvot, pieredzēt’ bija reliģiskajos tekstos visizplatītāka.
- Nozīmju attīstību ir ietekmējuši Bībeles teksti, iespējams, nozīme ‘piedzīvot, pieredzēt, izjust; dabūt’, latviešu valodā ir ienākusi tieši līdz ar Bībeles tulkojumiem.